

...a kortárs képzőművészet legnagyobb formátumú mestere, aki a nagy klasszikusok sorába tartozik: mester volt középkori értelemben, autonóm művész a reneszánsz felfogása szerint, szintézist teremtő a nagy barokk szellemében, és ahogy századunk tragédiáját értette, az a legjelesebb avantgardok mellé állítja.

KONDOR BÉLA

magyar grafikát megújító művészi munkássága

MAGYAR ÖRÖKSÉG

Életéről röviden: 1931-ben született, és 1956-ban, huszonöt évesen kapta meg diplomáját a Képzőművészeti Főiskolán. Mivel jelen voltam a védésénél, tudom, hogy már ott mindenki tudta vagy sejtette, hogy e fiatal művész munkássága határkövet jelent a modern magyar művészetben. Első kiállításán, 1960-ban, amikor úgy illik, hogy a bemutatót követő kritika a fiatal művész mestereire utaljon, már őt nevezték iskolát teremtő mesternek. S bár mindössze másfél évtizedet ölel fel munkássága, hiszen 1972-ben meghalt, mégis olyan monumentális az életmű, hogy hitetlenkedve állunk a szűken mért évek száma és az alkotások teljességének összeegyeztethetlensége előtt.

Életében nem kapta meg a hivatalos elismerést. Szakadatlan harc folyt körülötte, ellene és mellette — már első kiállítását idő előtt bezáratta a hatalom —, pedig, vagy éppen ezért, egyetlen kortársának sem kötődött a munkássága ennyire a magyar valósághoz, mint az övé. Nem volt szándéka nemzeti művészetet csinálni, ami azt jelenti, hogy nem tekinthetjük oeuvre-jét sajátos magyar jelenségnek, hiszen bizonyosan több európai művészettörténeti rokonságot találunk számára, mint hazait. De hogy az az egyetemes mondanivaló, amit közöl, csak itt, Közép- Európában, csak a magyar valóságban születhetett meg, ez bizonyos, mert csak itt élhette át azt az élményanyagot, amely alkalmas volt az emberi sors vizsgálatára, amely alkalmas volt olyan modellté válni, hogy rajta keresztül a kor emberének oly sok problémáját megérthessük. Nem fogadott el külföldi ösztöndíjat, tudta, hogy művészi elkötelezettsége ehhez az országhoz, ehhez a világhoz köti. Íme, a hivatás elvállalása, minden személyes támadás ellenére.

Biztos, hogy a kortárs képzőművészet legnagyobb formátumú mestere, aki a nagy klasszikusok sorába tartozik: mester volt középkori értelemben, autonóm művész a reneszánsz felfogása szerint, szintézist teremtő a nagy barokk szellemében, és ahogy századunk tragédiáját értette, az a legjelesebb avantgardok mellé állítja. Akár tematikusan, akár tartalmilag nézzük, alkotásai az angyallal és az ördöggel küzdő modern embert állították — legtöbbször a kereszt emblémáján keresztül — kozmikus fókuszba. A kezdetektől végig a kereszt a főtémája, de ez nem a Biblia történelmi pillanatának ábrázolása, hanem jel, reménye annak, hogy van védelem, hiába fenyegetnek személyes és kollektív katasztrófák. Szerinte ezek útjelzők, ikonográfiai gyökerüket nem véletlenül a paraszt pléhkrisztusok adják.

Művein megelevenedik a jó és a gonosz, az irgalmat ismerő és a kegyetlenül pusztító, a

szépséget őrző és a korcsokat teremtő ember, akinek a művész megérti félelmeit, de agresszivitását is.

Ez a megértés volt ambíciója. Tanúsíthatom, hiszen évekig ültem nála, amikor dolgozott, és tudom, hogy azért kért erre, mert ezekről akart beszélgetni munka közben. Ez az alkotói magatartás teszi, hogy művészetében az esztétikai élmény mindig értékélmény is, mert benne van a megítélés képessége, etikai vállalása. Ettől féltek azok, akik meg akarták akadályozni az alkotói munkában.

És témája volt minden, amiben az embert monumentálisnak láthatta. Rácsodálkozott konstrukcióira, a rejtelmes erőket hordozó gépcsodákra, kereste szép formáik értelmét, és víziókban láttatta meg pusztító erejüket. Látomásai a lélek mélységeit reflektorozzák. Így rokona a Poklot és a Mennyet megjárt Danténak, a rejtelmes víziókat átélt Bosch- nak éppúgy, mint a titkokat rejtő ikonoknak. Tette, amit kellett: a kor misztériumát tárta fel. Egymagában vállalkozott arra, amire egykor a mesterek egész sora együttesen: megteremtette egy adott hely és idő képzőművészeti jelrendszerét. Ez a hely a Kelethez csatolt Közép-Európa, az idő pedig az '56-os forradalmat követő másfél évtized. Ezért természetes, hogy a hivatalosak a legprimitívebb akadályokat is eléállították. Hadd említsem meg, hiszen kevesen tudják, hogy négyszáz forintos állásából legfelsőbb utasításra bocsátották el. Bármilyen mellékes is ez az adat, éppen primitívségével világít rá arra, hogy mekkora veszélyt láttak benne, és ez emeli a neki járó laudációt. Nem azért, mert a megtámadottat joggal érheti a dicséret, hanem mert a lehetetlen körülmények sem gátolhatták szellemi-művészi szabadságát.

Visszatérve jelrendszeréhez, az irodalom bőségesen foglalkozott ezzel, de még nagyon sok a tennivaló. A kutatók komoly feladata összeállítani jelképeinek hatalmas korpuszát, keresve gyökereiket, megadva feloldásukat. Ezek ismerete hozzátartozik a művek igazi megértéséhez.

A képzőművészetnek szinte minden műfaját mesterien művelte: rajzoló, grafikus, festő, illusztrátor, szobrász, mobilokat szerkesztett, falfestményeket készített s mindezt úgy, hogy megújítsa a műfajokat. De ne feledkezzünk el a magyar irodalomban elfoglalt helyének jelentőségéről sem, amit két kötetben kiadott költeményei bizonyítanak. És komponált zenét, készített hangszert, melyeket ő maga meg is szólaltatott.

Legyen hivatásunk, hogy minél többen megismerjék üzenetét.

Dávid Katalin

KONDOR Béla képzőművész és költő (Pestlőrinc, 1931 — Budapest, 1972), a XX. századi magyar grafika egyik legnagyobb alakja.

A Ganz hajógyárban dolgozott. Ritka tehetségű munkásként került a Képzőművészeti Főiskolára, ahol 1951 és 1956 között tanult Barcsay Jenőtől, Koffán Károlytól és Kmetty Jánostól. 1957-ben Derkovits-ösztöndíjat kapott. 1958-ban rézkarcaival aratott sikert a Luganói Grafikai Biennálén. 1960-ban rendezték meg első önálló kiállítását Budapesten. 1962-ben Miami-ban, majd még számos hazai és nemzetközi grafikai kiállításon szerepelt. 1968-ban részt vett a Velencei Képzőművészeti Biennálén. Kései grafikáit részben irodalmi élmények hatására készítette. Hagyatékának egy részét a budapesti Magyar Nemzeti Galéria őrzi, de a *Pléhkrisztus* (1964) kivételével képei nincsenek állandóan kiállítva. Magángyűjteményekben is számos műve található, néhány táblaképe pedig az auschwitzi Mártírmúzeumban van.

Költőként is alkotott, versei két kötetben jelentek meg: *Boldogságtöredék* (1971), *Jelet hagyini* (posztumusz, 1974). A kortárs világirodalom több remekéhez készített illusztrációt, pl. Dürrenmatt, Thomas Mann és Hemingway műveihez. 1972-ben öngyilkos lett